

Name Index Number

102/3
KISWAHILI
Karatasi ya 3
FASIHI
Nov. 2016
Muda: Saa 2½

Candidate's Signature

Date

THE KENYA NATIONAL EXAMINATIONS COUNCIL
Kenya Certificate of Secondary Education
KISWAHILI
Karatasi ya 3
FASIHI
Muda: Saa 2½

Maagizo

- (a) Jibu maswali *manne* pekee.
- (b) Swali la *kwanza* ni *lazima*.
- (c) Maswali hayo mengine matatu yachaguliwe kutoka sehemu nne zilizobaki; yaani: Riwaya, Tamthilia, Ushairi na Fasihi Simulizi.
- (d) Usijibu maswali *mawili* kutoka sehemu moja.
- (e) Majibu yote *lazima* yaandikwe kwa lugha ya Kiswahili.
- (f) Majibu yote *sharti* yaandikwe kwenye kijitabu cha majibu ulichopewa.
- (g) Karatasi hii ina kurasa 7 zilizopigwa chapa.
- (h) Watahiniwa ni *lazima* wahakikishe kwamba kurasa zote za karatasi hii zimepigwa chapa sawasawa na kuwa maswali yote yamo.

SEHEMU A: HADITHI FUPI**K. Walibora na S. A. Mohamed:** *Damu Nyeusi na Hadithi Nyingine***1. Lazima**

Jadili maudhui ya elimu kwa mujibu wa “Kanda la Usufi”, “Shaka ya Mambo” na “Tazama na Mauti”.

(Alama 20)

SEHEMU B: RIWAYA**K. Walibora:** *Kidagaa Kimemwozea**Jibu swali la 2 au la 3*

2. Fafanua mjukumu ya elimu na dini katika jamii kwa mujibu wa riwaya: Kidagaa Kimemwozea. (Alama 20)
3. “Wasemao husema, atafutaye hachoki.”
- (a) Fafanua muktadha wa dondoo hili. (Alama 4)
- (b) Kauli hii ina maana gani kwa mujibu wa muktadha huu. (Alama 2)
- (c) Jadili umuhimu wa kinachotafutwa katika riwaya ya Kidagaa Kimemwozea. (Alama 14)

SEHEMU C: TAMTHILIA**T. Arege:** *Mstahiki Meya**Jibu swali la 4 au la 5*

4. “Anwani Mstahiki Meya ni kinaya.” Jadili ukweli wa kauli hii kwa kurejelea tamthilia. (Alama 20)
5. “...dawa ya adui ni kummegea unachokula.”
- (a) Eleza muktadha wa dondoo hili. (Alama 4)
- (b) Jadili jinsi dawa inayorejelewa inavyozorotesha hali katika mji wa Cheneo. (Alama 16)

SEHEMU D: USHAIRI*Jibu swali la 6 au la 7*

6. Soma shairi lifuatalo kisha ujibu maswali.

Kilio cha Lugha

Ni wimbo najiambia, nijiliwaze
Sina wa kusaidia, **nasongwa** sina nafasi
Kiwa kwetu naumia, kwengine si mahususi
Lugha ya mtu mweusi, Kiswahili chalilia.

Wataalamu ni nani, mulipo mwaninyanyasa
Hamna nami imani, wala kupanga siasa,
Mwasema sayansini, siku ningalitosa,
Mwanambia nikotosa, kuiva sijafika.

Ela muelewe sana, Maamuma na Imamu,
Mulipokuwa vijana, kwenu nilikuwa timamu,
Sasa mumesoma sana, mwaniona ni haramu,
Mujue kuwa dawamu, utumwa mwaauridhia.

Mzaliwapo mwalia, 'maa', maneno ya kwanza,
Lugha munayokulia, ya mama zetu ya kwanza,
Wa lugha muwedoria, muweze na kuikuza,
Sio kujipendekeza, uzungu kuigiza.

Majira ya ukoloni, ukombozi kusambaza,
Lugha mulithamini, Kiswahili kufukiza,
Hata kule risavuni, kizungu hanikuwaza,
Sasa mbona mwanibeza, mbali mwanitupilia?

Sayansi sio asili, msamiatiwe sinao,
Sayansi yataka mbali, msamiati ni wa hao
Nitakuwa Kiswahili, kiomba majina yao
Lugha kujikuza kwao, huomba linalofaa.

Enyi viongozi wetu ipangeni nadharia,
Kujenga siasa yetu, tuzidi kuwa huria
Lugha hata 'mbusha watu, tuche **kuriaria**,
Sifa ni kwa chake mtu, cha mwenzi hutoringia.

Utajiri wangu hasa, nikiwatajia wote,
Msamiati huwa, ni wa Afrika yote,
Na methali za kuasa, nahau na ngeli zote,
Na nisemwapo popote, ujumbe hukamilika.

Afrika ndipo petu, pa wabantu halisi,
 Baba na mama ni Bantu, shina la wangu ukwasi,
 Warabu na wengi wetu, sio wangu **Adinasi**
 Kwao 'meomba kiasi, ili kujizidisha.

Mfumo mpya hongera, wa elimu humu Kenya,
 Lugha takuwa imara, ukabila tutafinya,
 Kiswahili ni ibara, kila mtu kiimanya,
 Methali imetuonya, mtumwa si mwasilia.

Tamati lugha yalia, yabaguliwa bayana,
 Kukua imeridhia, msamiati kufana,
 Wengine wataijulia, kwa marefu na mapana,
 Lugha yenu ya maana, mwaipuuza yalia.

- (a) Shairi hili ni la aina gani? Toa sababu. (Alama 2)
- (b) Kwa kutoa hoja **nne**, eleza kwa nini shairi hili likaitwa kilio cha lugha. (Alama 4)
- (c) Andika ubeti wa tatu kwa lugha ya nathari. (Alama 4)
- (d) Eleza toni ya shairi hili. (Alama 2)
- (e) Tambua uhuru wa kishairi uliotumiwa kwa kurejelea mifano **mitatu**. (Alama 3)
- (f) Bainisha nafsini katika shairi. (Alama 2)
- (g) Eleza maana ya maneno yafuatayo kwa mujibu wa shairi. (Alama 3)
- (i) nasongwa
- (ii) kuriaria
- (iii) adinasi

7. Soma shairi lifuatalo kisha ujibu maswali.

T. Arege: Barabara

Barabara bado ni ndefu
 Nami tayari nimechoka tiki
 Natamani kuketi
 Ninyooshe misuli
 Nituliza akili.

Lakini

Azma yanisukuma
 Mbele ikinihimiza kuendelea
 Baada ya miinuko na **kuruba**
 Sasa naona unyoofu wake
 Unyoofu ambao unatisha zaidi.

Punde natumbukia katika shimo
 Nahitaji siha zaidi ili kupanda tena
 Ghafila nakumbuka ilivyosema
 Ile sauti zamani kidogo
 “Kuwa tayari kupanda na kushuka.”

Ingawa nimechoka
 Jambo moja li dhahiri
 Lazima nifuate barabara
 Ingawa machweo yaingia
 Nizame na kuibuka
 Nipande na kushuka.

Jambo moja nakukumbukia: Mungu
 Je, nimwombe tena? Hadi lini?
 Labda amechoshwa na ombaomba zangu
 Nashangaa tena!

Kitu kimoja nakiamini
 Lazima niendeleo kijitahidi kwa kila hatua mpya
 Nijikokote kuiandama hii **barabara yenye ukungu**
 Nikinaswa na kujinasua
 Yumkini nitafika mwisho wake
 Ingawa wangu mwisho haitauwahi kabla.

(a) Eleza toni ya shairi hili.

(Alama 2)

- (b) Tambua nafsineni katika shairi hili. (Alama 2)
- (c) Mshairi ana maana gani anaposema “Kuwa tayari kupanda na kushuka” katika ubeti wa **tatu**? (Alama 2)
- (d) Fafanua tamathali **tano** za usemi zilizotumiwa katika shairi hili ukizitolea mifano mwafaka. (Alama 10)
- (e) Eleza ujumbe unaojitokeza katika ubeti wa **tano** wa shairi hili. (Alama 2)
- (f) Eleza maana ya: (Alama 2)
- (i) kuruba
 - (ii) barabara yenye ukungu

SEHEMU E: FASIHI SIMULIZI

8. (a) Kwa kutumia mifano mwafaka eleza majukumu **matano** ya nyimbo katika jamii. (Alama 10)
- (b) Ili kuweza kufanikisha uwasilishaji wa utanzu wa nyimbo kwa hadhira eleza mambo anayohitaji mwimbaji. (Alama 10)

HUU NDIO UKURASA WA MWISHO ULIOPIGWA CHAPA.